

A felsőfokú oktatásban részvevők létszámra ható jogi, makró- és mikroökonómiai folyamatok

A történelem folyamán az iskola, az iskolázottság mindig is sarkalatos kérdés volt az emberek életében, de igazán az ipari forradalom kiszélesedésével került a fókuszba, amióta a gazdasági fejlődés motorjait a technikai vívmányok képezik. A második világháborút követően nagyon sok elmélet született azzal kapcsolatban, hogy az oktatás felszámolja-e vagy újratermeli a társadalmi különbségeket. Az oktatás mindenhatósága mellett érvelők előszeretettel hivatkoztak az 1966-os Colemann-jelentésre, majd később az ázsiai kistigrisek világgazdasági eredményei mögött meghúzódó iskolarendszerekre. A kételkedők – élükön Bourdieu, aki vizsgálatokkal támasztotta alá elméletét – szerint az iskolák, főként a felsőfokú képzés, a társadalmi mobilitás csatornáját képezik ugyan, de az iskolák differenciáltsága révén az elit mindig is meg fogja tartani legfelsőbb helyzetét.

Bourdieu kulturális tőke elmélete és Bernstein nyelvi kód elmélete is arra mutat rá, hogy a családon belül megszerzett ismereteket, a kapcsolati rendszert és a nyelvhasználatot, az oktatási intézményekben megszerezhető tudásanyag és szocializáció nem tudja teljességgel helyettesíteni a nem privilegizált családokból származó tanulók életében. Mindemellett a fejlett országok adatai azt támasztják alá, hogy a nemzetgazdaság fejlődése és a háztartások életszínvonalának emelkedése is sokban függ a felsőfokú végzettségük arányától a vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP adatok tükrében (GVI, 2015/2). Az oktatás tehát önmagában nem tudja sem a társadalmi különbségek csökkentésének, sem a gazdaság élénkítésének a problémakörét megoldani, viszont alapját képezi mindkettőnek.

A hallgatói létszám alakulása

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma a magyar felnőtt lakosság körében folyamatosan emelkedik (1. táblázat).

1. táblázat. Felsőfokú végzettségűek a 25-64 éves népességben.
 Forrás: http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_2_4.html, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

Mutató/dimenzió	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
A felsőfokú végzettségűek	15,4	16,7	17,1	17,7	18,1	19,3	19,8	20,0	21,0	22,1	22,6	23,4	24,2	23,7
Nemek szerint														
férfi	14,9	15,9	15,9	16,3	16,5	17,4	17,5	17,6	18,6	19,1	19,5	20,2	21,0	20,5
nő	15,9	17,5	18,2	19,1	19,6	21,0	22,1	22,3	23,3	25,0	25,6	26,3	27,3	26,8
Korcsoport szerint														
25-34	16,8	18,9	19,6	20,7	22,0	24,1	25,1	26,1	28,2	30,5	31,2	32,1	32,1	30,4
35-44	16,2	17,5	17,2	17,2	17,8	19,0	19,2	19,1	21,6	22,9	23,4	24,5	26,8	26,6
45-54	14,6	15,7	16,3	17,1	16,3	17,1	18,3	18,3	18,1	19,4	19,8	20,3	20,8	20,6
55-64	13,8	14,4	14,6	15,1	15,5	16,2	16,3	16,3	16,1	15,6	16,2	16,9	17,5	17,2

A nemek és a korcsoportok szerinti felbontás azt mutatja, hogy a női lakosság körében a növekedés mértéke 68,5%, ami majdnem duplája a férfiak által produkált 38,6%-os növekedésnek. A fiatal felnőtt kohorsz arányának növekedése a többi korcsoporthoz képest még jelentősebb. A 25-34 közötti korcsoportban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 81%-kal növekedett a tizenhárom év alatt, míg a többi korosztály növekedése 64,2%, 41% és 24,6% volt. Tehát leszögezhető, hogy mind a nemek szerinti felosztásban, mind a korcsoportos felbontásban megtörtént a növekedés.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) ugyan ezen kiadványának másik adatsora, ami a 22 éves lakosság körében mutatja az oklevelet szerettek arányát (2. táblázat), további érdekességet tartogat, melyeket érdemes mélyebben elemezni.

2. táblázat. Oklevelet szerettek a 22 évesek százalékában.
 Forrás: http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_2_4.html, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

Mutató/dimenzió	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
2.2.4.2. Oklevelet szerettek a 22 évesek százalékában, %	22,2	23,4	25,1	23,1	21,5	22,0	27,6	30,3	28,6	28,4	28,6	31,3	33,7	33,1
Régiók szerint														
Közép-Magyarország	36,3	39,3	44,0	38,8	38,2	38,7	47,9	54,6	55,2	54,4	54,9	60,0	64,6	67,3
Közép-Dunántúl	13,6	11,7	13,3	13,6	10,7	12,0	13,8	12,2	9,6	9,1	9,0	9,6	9,6	9,9
Nyugat-Dunántúl	20,7	20,0	20,4	20,8	19,6	19,1	20,8	20,8	16,2	17,4	18,2	19,1	22,3	20,6
Dél-Dunántúl	17,7	20,2	20,6	19,4	17,4	18,3	24,0	26,3	24,6	24,3	18,5	23,7	26,9	24,4
Dunántúl	17,1	17,0	17,9	17,8	15,6	16,2	19,2	19,4	16,3	16,5	14,8	17,0	19,2	17,9
Észak-Magyarország	12,7	14,5	13,9	12,9	13,0	12,9	13,6	14,7	11,2	10,2	12,5	11,3	13,6	11,8
Észak-Alföld	17,4	17,7	19,1	17,0	15,3	15,3	23,5	23,8	21,3	21,5	21,5	24,1	24,7	23,5
Dél-Alföld	19,5	21,8	22,1	21,1	17,2	17,9	22,6	25,2	23,1	23,1	23,4	24,5	25,6	25,8
Alföld és Észak	16,7	18,1	18,5	17,1	15,2	15,4	20,3	21,5	18,9	18,7	19,4	20,5	21,9	20,7

A számok a NUTS-2 szintig lebontva adnak képet az éves eredményekről. A számhalmazból három élesen elkülönülő tendencia olvasható ki:

- 2006-ban elindul egy visszaesés a növekedésben, ami egyes régióknál ebben az évben még nem jelent abszolút értékben vett csökkenést, de 2007-ben már igen, azaz 2006-2007 időszakban minden régióban csökkent a diplomát szerettek aránya a 2005-ös szinthez képest.
- 2011-ben egy ennél jóval látványosabb változás figyelhető meg. A közép-magyarországi régiót kivéve, minden régióban számottevően kisebb a diplomát szerettek aránya, mint 2010-ben. 2012-re a fővárosi régiót is eléri ez a tendencia.

3. A harmadik érdekesség pedig, az előzőektől eltérően, nem oszlopok, hanem egy sor mentén mutatkozik. A közép-dunántúli régióban a 2003-as adathoz képest egyetlen évben, 2009-ben volt egy apró, 0,15%-os növekedés, majd kezdetét vette egy markáns zuhanás, melynek mélypontja 2013-ban volt és a helyzet azóta is alig-alig változott.

A következőkben eme három, az általános tendenciától eltérő adatsor elemzését követem el, megvizsgálva, hogy mik lehetnek az okai.

A 2006-os visszaesés

2006. március 1.-jén lépett hatályba a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény, melyet az Országgyűlés 2005. november 29.-én fogadott el és a december 14.-ei közlönyben jelent meg (Magyar Közlöny, 2005/160). A törvény 62. paragrafusának első bekezdése így szól:

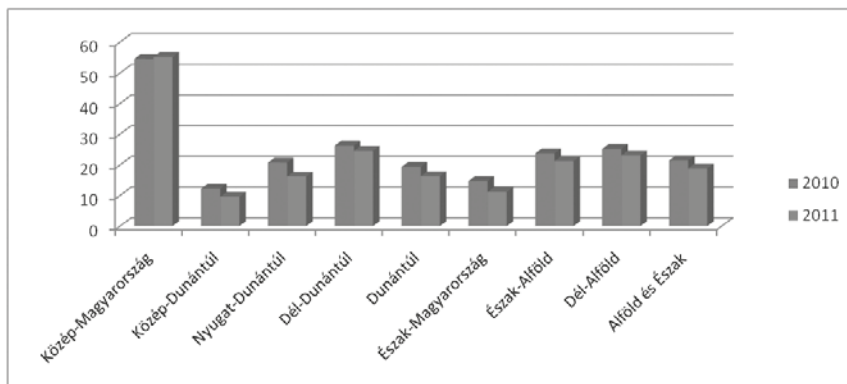
„A felsőfokú tanulmányok befejezését igazoló oklevél kiadásának előfeltétele a sikeres záróvizsga, továbbá – ha e *törvény másképp nem rendelkezik* – az előírt nyelvvizsga letétele. Ha a képzési és kimeneti követelmény szigorúbb feltételt nem állapít meg, az oklevél kiadásához a hallgatónak be kell mutatnia azt az okiratot, amely igazolja, hogy

- a) alapképzésben egy középfokú, „C” típusú általános nyelvi,
- b) mesterképzésben a képzési és kimeneti követelményekben meghatározott *államilag* elismert vagy azzal egyenértékű nyelvvizsgát tett (a továbbiakban: nyelvvizsga). A tantervben a felsőoktatási intézmény meghatározhatja, hogy milyen nyelvekből tett nyelvvizsgát fogad el, azzal a megkötéssel, hogy a középiskolai érettségi bizonyítvány által tanúsított, illetve az érettségi vizsgaként elfogadott nyelvvizsgát általános nyelvi nyelvvizsgaként köteles elfogadni.”

Ezek szerint tehát mindazok, akik minden egyéb követelményt teljesítettek az oklevél megszerzéséhez, azaz sikeres záróvizsgát tettek, ahhoz, hogy megkapják az oklevelüket, be kellett mutatniuk egy, a törvényben előírt sikeres nyelvvizsga-bizonyítványt. Ez akkor, a 2006-2007-es időszakban mindenképpen egy új dolog volt, amire a hallgatók zöme nem valószínű, hogy fel tudott készülni. A probléma komolyságát az is bizonyítja, hogy mind a mai napig gondot okoz a nyelvvizsga a végzős hallgatók egy részének, hiszen az Oktatási Hivatal szerint „...2014-ben 8500-an, 2015-ben 9354-en, 2016-ban pedig 11 708-an nem tudták átvenni diplomájukat a nyelvvizsga hiánya miatt.” (HVG, 2017). A törvény preambulumban a jogalkotó megfogalmazza törekvését, melyben többek között a nemzetközi versenyképesség fenntartására is kitér. A nyelvismeret valóban egy szükséges feltétele annak, hogy a végzett hallgatók az egyre jobban globalizálódó világgal is tudjanak kommunikálni, ne csak magyar nyelven. A jogi folyamatok tehát igenis komoly befolyással bírnak a felsőoktatás létszámára.

Általános megtorpanás 2011

A 2011-es országos adatoszlop a 2010-eshez képest komoly megtorpanást mutat az oklevellet szerettek számában (1. ábra).

1. ábra. Oklevelet szerettek a 22 évesek százalékában 2010-és 2011-ben.
Forrás: saját szerkesztés, http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_2_4.html alapján

Jól látható, hogy a közép-magyarországi régió kivételével, melybe Budapest is beletartozik, mindenhol csökkent a megszerzett oklevelek száma. A jelenség oka nem jogi folyamatokra, hanem a minden ember életét befolyásoló tényezőre, a világgazdaságban lejátszódó eseményekre lehet visszavezetni. Azok, akik az oklevelüket 2011-ben vették át, általában valamikor 2007-2008 tájékán kezdték a felsőfokú tanulmányaikat. Ebben az időben csúcsosodott és gyűrűzött be Magyarországra a 2008-as világgazdasági válság. Az előjelei már megmutatkoztak néhány évvel korábban, 2006-tól, de a lakosság szintjére 2008. magasságában ért el. A gazdasági válság, igaz, hogy alapvetően a pénzügyi szféra válságából indult ki, de nagyon hamar átgyűrűzött a nemzetgazdaságok más területeire is, legfőképpen az ipari termelésre. Gyárak zártak be, amely a teljes beszállítói hálózatot is érintette, az építkezések drasztikusan lecsökkentek, a munkanélküliség óriási méreteket öltött. Elemzők úgy értékelik ezt a válságot, hogy az az 1929-33-as nagy gazdasági világválság óta a legjelentősebb volt. A magyar lakosság helyzete is elbizonytalanodott, a háztartások zöme a korábban felhalmozott tartalékaikból kellett, hogy megéljen. Ilyen makroökonomiai környezetben azok a családok, akik a túlélésért küzdöttek nem tudták megengedni azt, hogy az éppen leérettségiző gyermekük folytassa a tanulást egy felsőfokú intézményben, hiszen az, még ha a hallgató költségtérítéses formában is jár, komolyan megterheli a családi kasszát. A költségvetési szervként nyilvántartott Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet a válságnak az oktatásra gyakorolt hatásait elemző cikkében így ír: „Több országban a válság hatása érzékelhető volt a képzési szerkezet átstrukturálódásában; hazánkban például csökkent a részvétel a felsőoktatás költségtérítéses és részdíjas képzéseiben.” (Balázs és Mártonfi, 2012). A 3. táblázat mutatja a pontos adatokat ezzel kapcsolatban és valóban jól kivehető, hogy 2008-ban a jelentkezők száma mélypontra került.

3. táblázat. Egyetemek, főiskolák nappali képzésére jelentkezők és felvettek száma.

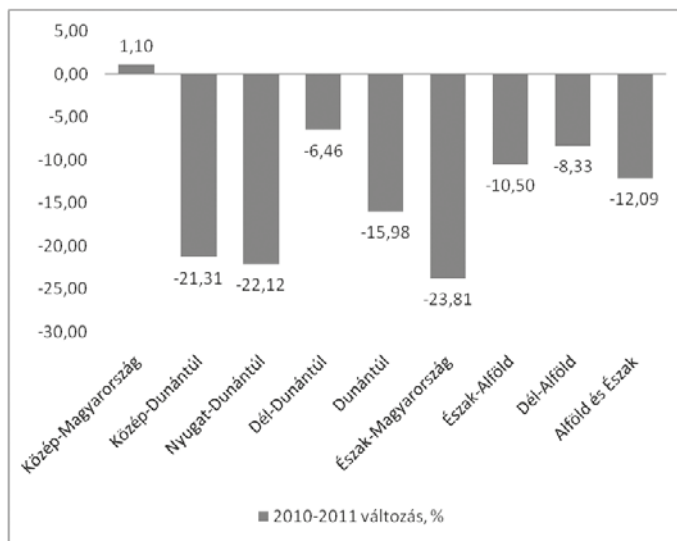
Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi006.html, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

Év	Jelentkezők	Felvettek	%
2003	87 110	52 703	60,5
2004	95 871	55 179	57,6
2005	91 677	52 957	57,8
2006	84 269	53 990	64,1
2007	74 849	50 941	68,1
2008	66 963	52 081	77,8
2009	90 878	61 262	67,4
2010	100 777	65 503	65,0
2011	101 835	66 810	65,6
2012	84 075	61 350	73,0
2013	75 392	56 927	75,5
2014	79 765	54 688	68,6
2015	79 255	53 069	67,0
2016	79 284	52 913	66,7

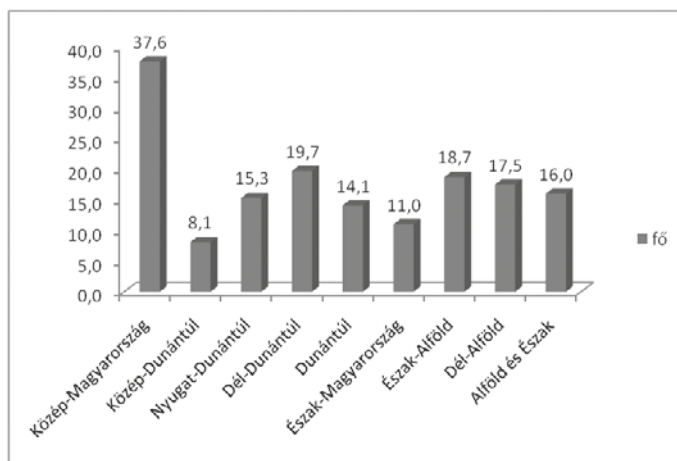
Érdeemes egy pillantást vetni az 1. ábrán szemléltetett általános csökkenés mértékére is (2. ábra), hogy kiderüljön a régiókat milyen mértékben érintette a visszaesés. A három legjobban visszaeső régió Észak-Magyarország, Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl. Az, hogy pont ez a három régió esett vissza a legjobban, két közös okra vezethető vissza:

1. Ebben a három régióban van a legkevesebb felsőoktatási intézmény. A másik négy régióban vannak a nagy egyetemi városok: Budapest, Szeged, Debrecen és Pécs. Ezen egyetemeken sokkal többen tanulnak, a lakosság létszámához képest is nagyobb a hallgatók aránya (3. ábra), és a választható oktatási szakok száma is jóval szélesebb. A nagy egyetemi városokban egyben a polgári lakosság aránya is számottevőbb, akiket a gazdasági válság kevésbé érint nagyobb felhalmozott tartalékaik és a közszférában vagy szolgáltatóiparban végzett munkájuk miatt.

Ebben az időben csúcspontot és gyűrűzött be Magyarországra a 2008-as világgazdasági válság. Az előjelei már megmutatkoztak néhány évvel korábban, 2006-tól, de a lakosság szintjére 2008. magasságában ért el. A gazdasági válság, igaz, hogy alapvetően a pénzügyi szféra válságából indult ki, de nagyon hamar átgyűrűzött a nemzetgazdaságok más területeire is, legfőképpen az ipari termelésre. Gyárak zártak be, amely a teljes beszállítói hálózatot is érintette, az építkezések drasztikusan lecsökkentek, a munkanélküliség óriási méreteket öltött. Elemzők úgy értékelik ezt a válságot, hogy az az 1929-33-as nagy gazdasági világválság óta a legjelentősebb volt. A magyar lakosság helyzete is elbizonytalanodott, a háztartások zöme a korábban felhalmozott tartalékaikból kellett, hogy megéljen. Ilyen makroökonomiai környezetben azok a családok, akik a túlélésért küzdöttek nem tudták megengedni azt, hogy az éppen leérettségiző gyermekük folytassa a tanulást egy felsőfokú intézményben, hiszen az, még ha a hallgató költségtérítéses formában is jár, komolyan megterheli a családi kasszát.

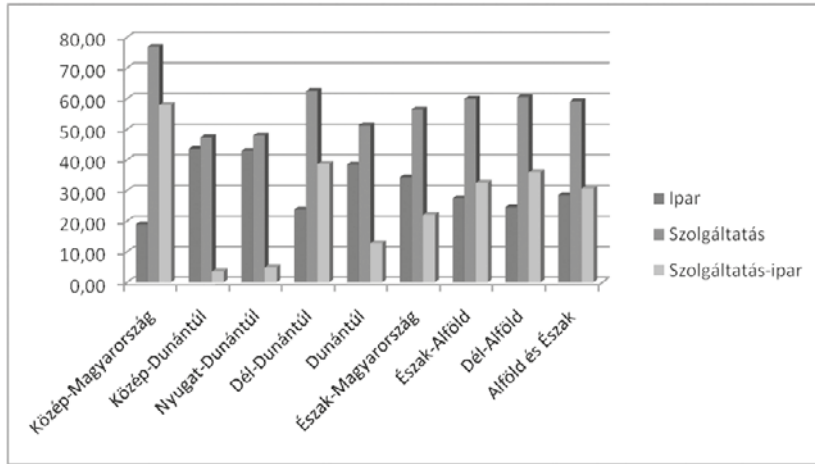

2. ábra. A változás aránya 2010-2011 között, a 22 évesek körében oklevelet szerzettek százalékában.
Forrás: saját szerkesztés, http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_2_4.html alapján

3. ábra. Ezer lakosra jutó hallgató a nappali képzésben 2010.
Forrás: saját szerkesztés, http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/teruleti_evkonyv_2015.pdf, 28. alapján

2. Ebben a három régióban a legkisebb a városi lakosság aránya a teljes lakossághoz képest, valamint ebben a három régióban a legkisebb a különbség a szolgáltatásokra és az iparra jutó bruttó hozzáadott értékek arányai között (4. ábra, utolsó oszlop), ami azt jelenti, hogy ezeket a területeket sújtotta a legjobban az ipari termelés visszaesése. Ez azt is jelenti a másik oldalról megvilágítva, hogy a többi régióban a lakosság jövedelmében a szolgáltatások sokkal nagyobb mértékben vesznek részt, így ezeken a területeken a válság miatt jelentkező ipari visszaesés nem okozott olyan nagy problémát a családok életében.

4. ábra. Bruttó hozzáadott érték két ágazati aránya és eltérésük 2010. Forrás: saját szerkesztés, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gdpter/gdpter11.pdf>, 12. alapján

A statisztikai adatokból egyértelműen látszik, hogy a 2011-es általános megtorpanás az oklevelet szerzettek százalékos arányában a 22 éves korosztályban, egy jóval korábban, már 2006 körül elkezdődött makroökonomiai folyamatokra vezethető vissza, amik mikroszinten érintették a magyar lakosságot.

A közép-dunántúli régió

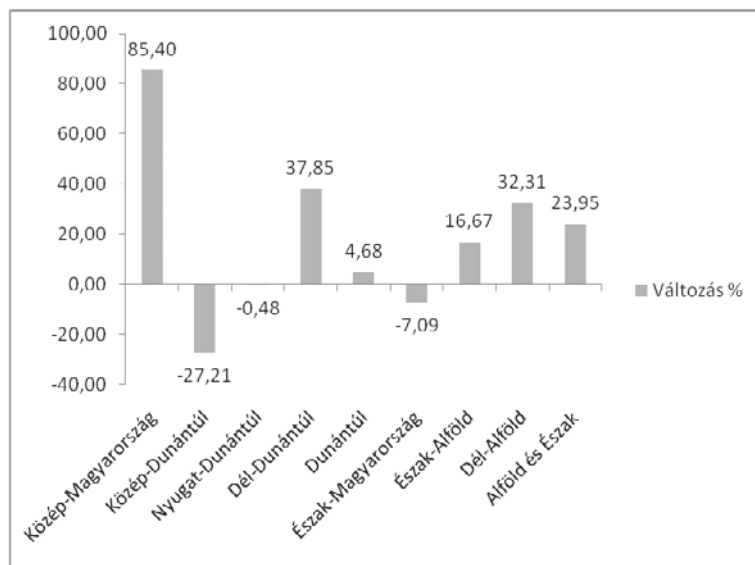
Ebben a pontban a vizsgált KSH adat nem egy vagy két év oszlopa, hanem egy hosszabb sor (4. táblázat).

4. táblázat. Oklevelet szerzettek a 22 évesek százalékában a közép-dunántúli régióban.

Forrás: http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_2_4.html, letöltés 2018.01.10.

Mutató/dimenzió	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Közép-Dunántúl	13,6	11,7	13,3	13,6	10,7	12,0	13,8	12,2	9,6	9,1	9,0	9,6	9,6	9,9

Ez a régió egyedi abból a szempontból, hogy ellentétben az összes többivel, 2016-ban jelentősen, 27,21 százalékkal kevesebb az oklevelet szerzettek száma, mint 2003-ban. Van még olyan régió, ahol csökkenés tapasztalható, egy nagyon kevés Nyugat-Dunántúlon 0,48% és Észak-Magyarországon 7,09% (5. ábra). A kérdés az, hogy az ország harmadik legfejlettebb régiójában, amely ráadásul a legfejlettebb és a második legfejlettebb között terül el földrajzilag, és infrastrukturálisan mind közúton, mind vasúton, sőt még vízi úton is közvetlen, és jól kiépített a kapcsolat közöttük, miért jelentkezett ez a számottevő csökkenés?

5. ábra. Változás az oklevelet szerettek számában a 22 évesek százakéában 2016-ban 2003-hoz viszonyítva
 Forrás: saját szerkesztés, http://www.ksh.hu/thm/2/inid2_2_4.html alapján

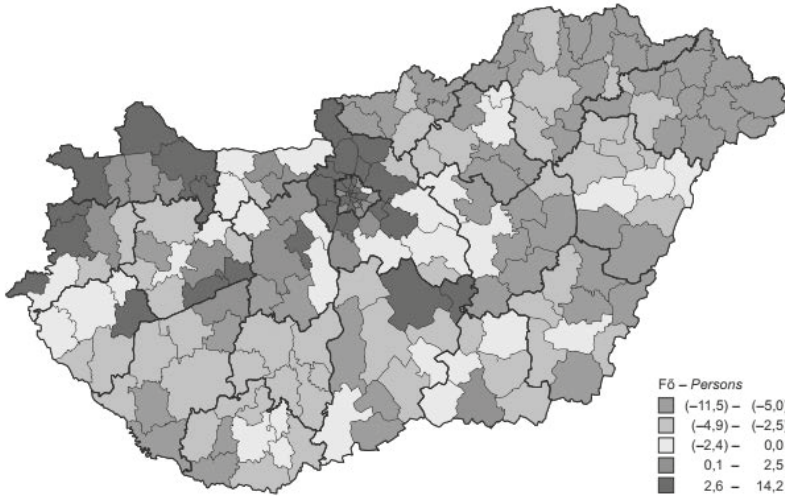
A kérdés megválaszolásához azt kell kideríteni, hogy ebben a régióban lakó családok miért döntenek másképpen a fiatalok iskoláztatásával kapcsolatban, mint az ország többi régiójában. A családok általában hasonló szempontok szerint mérlegelnek:

- Hol van lehetőség a tanulásra? Ez oktatásügyi kérdés.
- Mi várható a leendő hallgató pénzügyi háttérével kapcsolatban a felsőfokú képzés alatt? Ez javarészt a támogató család pénzügyi lehetőségeitől függ, hogy ők hogyan látják a család elkövetkező 3-5 év pénzügyi helyzetét. Ez a kérdéskör mikroökonómiához tartozik, melyben a családok a döntéshozók, akik mérlegelnek lehetőségeik körében a haszon-maximalizálás és költség-minimalizálás szélsőértékei között, figyelembe véve a kockázati tényezőket.
- Milyen elhelyezkedési lehetőségeket lát a leendő hallgató és a támogató család, ha a fiatal elvégzi az egyetemet, az a munka/karrier lehetőség egyénileg és pénzügyileg megfelelő lesz-e? Ez már inkább a makroökonómia befolyása alatt álló mechanizmusok egyéni értelmezési tartománya, a munkaerőpiac-állam-háztartás-munkaadók nemzeti kapcsolatviszonya.

A döntés egy igen komplex adathalmaz mérlegelésével születik. A következőkben a KSH oldalain keresztül elérhető demográfiai, gazdasági, munkaügyi, valamint egyéb, a felsőoktatással kapcsolatos adatok vizsgálatán keresztül próbálom meg ezt az adathalmazt reprodukálni és a döntéshozók, akik jelen esetben a családok helyébe lépve a legvalószínűbb döntést meghozni, hogy miért nem szereznek 2016-ban a közép-dunántúli régióban legalább annyian oklevelet a 22 éves korosztályban, mint a közép-magyarországi régió adatai nélkül számított országos átlag, ami 16,11%.

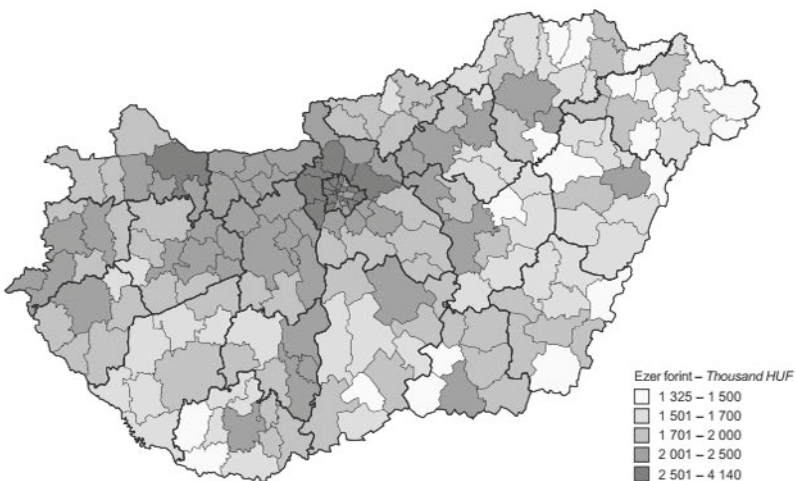
A régióban nincs tudományegyetem. A legjelentősebb a veszprémi székhelyű Pannon Egyetem néhány ezres hallgatói létszámmal. A helyi lakosok ezért nagy valószínűséggel mennek más egyetemekre. A régió bővelkedik hittudományi oktatási intézményekben, amiknek hallgatói létszáma országos merítésből fakad, azaz szintén nem a helyiek részvétele a meghatározó, valamint az összlétszámot tekintve sem jelentős.

A 6. ábra azt mutatja, hogy a régió járásaiban a be és az elvándorlás közel azonos, így régiós szinten kiegyenlítődik a vándorlás, ami azt feltételezi, hogy a megélhetési és a lakhatási lehetőségek megfelelőek, sőt talán inkább vonzóak az országos átlaghoz képest.

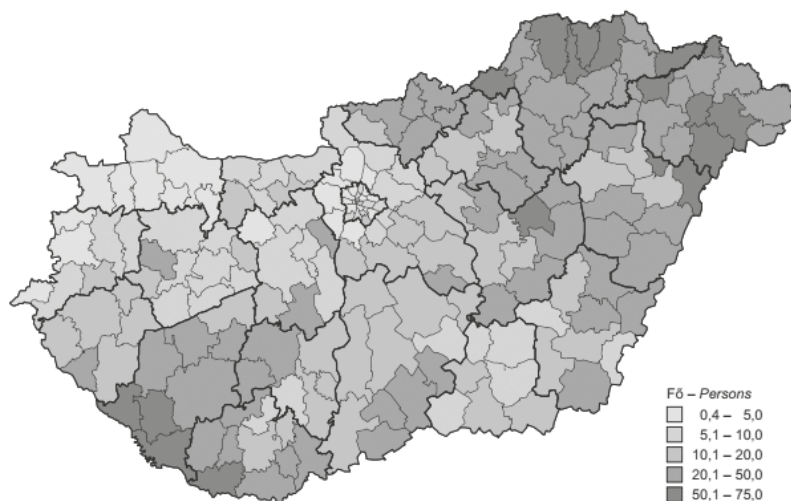

6. ábra. A belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra jutó számának 2010–2015. évi átlaga járásonként.
Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/teruleti_evkonyv_2015.pdf,
utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

Az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem (7. ábra), az országos átlag feletti értéket mutat a régióra. Ebből az vonható le, hogy a lakosság jól keres. A foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek száma mérsékelt (8. ábra), és láthatóan az országos átlag alatt van, ami azt jelzi, hogy van elég munkalehetőség a lakosságnak. Ezek a mutatók azt az érzetet keltik, hogy a terület vonzó, az ott dolgozók keresete jó, és kevesen vannak akiknek nincs munkájuk.

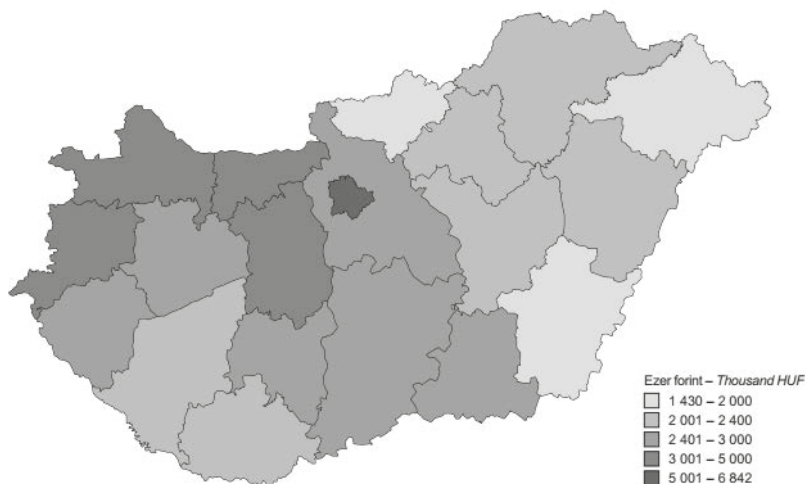

7. ábra. Egy adófizetőre jutó személyijövedelemadó-alapot képező jövedelem.
Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/teruleti_evkonyv_2015.pdf, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

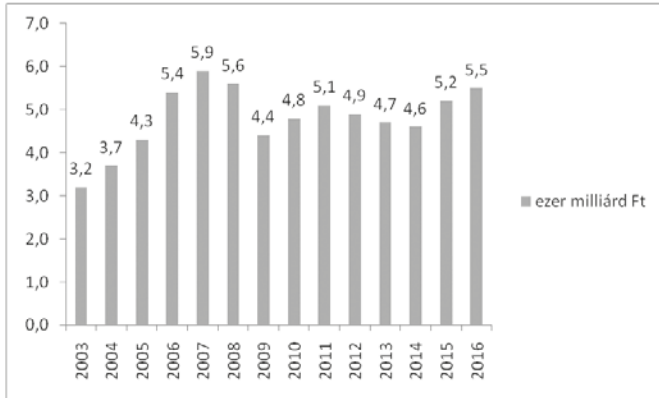

8. ábra. Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek átlagos száma ezer lakosra.
 Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/teruleti_evkonyv_2015.pdf,
 utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

Az egy főre jutó GDP értéke is nagyon kedvező képet mutat az egész régióra (9. ábra). A három megyéből kettőben a 3-5 millió Ft-os szinten van, a harmadik megyében pedig a 2,5-3 millió Ft-os szinten. Ez messze az országos átlag fölötti értéket jelent.

9. ábra. Egy főre jutó GDP.
 Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/teruleti_evkonyv_2015.pdf,
 utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

10. ábra. Az ipari termelés értéke.

Forrás: saját szerkesztés, http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oia021a.html alapján, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.

Az ipari termelés értékének változását mutatja a 10. ábra. 2003. és 2007. között egy erős növekedés figyelhető meg, majd jól látható, hogy a 2008-as válság miatt hirtelen jelentős visszaesés történt.

Az adatokból kiderül, hogy Közép-Dunántúl gazdasági szerkezete eltér az országban általánosan jellemzőtől. A régió a gazdasági teljesítmény majdnem 50%-ában az iparon függ, míg országos szinten a GDP kétharmadát a szolgáltatások adják. A kiemelkedő ipari teljesítményt a régió három megyéjéből kettő termeli, Komárom-Esztergom és Fejér megye. Ehhez igazodik a régió felsőfokú képzési palettája is, amiben az országos tendenciával szemben kiemelkedő szerepet kaptak a műszaki tudományok. Például a Dunaújvárosi Egyetemen a hallgatók több, mint 25%-a a mérnökképzésben vett részt a 2007/2008-as tanévben. A régió harmadik megyéjének, Veszprémnek az ipari teljesítménye kisebb ugyan a másik kettőjénél, de az erős vegyipari múlt a rendszerváltás után is komoly teljesítményt biztosít a megyének e téren, és az 1949-ben Vegyipari Egyetemenként alapított Pannon Egyetem előkelő harmadik helyet foglal el ma is hazánk vegyészképzésében. A szolgáltatási GDP hozzájárulásban amúgy is csekély szintet mutató régióban, az oktatásból mint szolgáltatásból realizált jövedelem feltűnően alacsony. A máshol népszerű tanárképzés sem kapott előkelő prioritást (KSH, 2009).

A kutatás kiindulási kérdésére reflektálva, hogy miért olyan alacsony az oklevelet szerzettek aránya a 22 évesek százalékában a régióban, az összegyűjtött adatokból és információkból a következő megállapítások tehetők:

1. A 2008-ban megnyilvánuló gazdasági válság és az abból fakadó zuhanásszerű csökkenés az ipari termelésben a régió életében több ponton is visszaesést jelentett.
2. Ennek egyik hozadéka, hogy a lakók az egyetemi képzésben nem az iparhoz köthető képzésekre küldik gyermekeiket, s mivel a régióban ez a legszámottevőbb, más egyetemi városokba mentek. Ezzel párhuzamosan, mivel az ipari termelésből származott a bevételek zöme, valószínű, hogy több család is elköltözött az egyetemi városokba, ahol a válság hatása nem volt olyan számottevő.
3. A foglalkoztatottsági adatokból arra lehet következtetni, hogy az országos átlaghoz viszonyítva jók az elhelyezkedési lehetőségek diploma nélkül is, így valószínű, hogy a fiatalok inkább elmennek dolgozni és pénzt keresni, mint tanulni.
4. A helyi ipari termelés az intenzív növekedési stádiumban van, ahová már nem kell annyi felsőfokú végzettséggel rendelkező szakember, mint a 2000-es évek elején, így a helyiek elmennek máshová tanulni és dolgozni.

5. A 2010-es évek második felében jól látható a válságból való helyreállítás az ipari termelés eredményében, ami még 2016-ban sem érte el a válság előtti szintet, és ez a javulás az oklevelet szerzettek számában is mutatkozik, amivel párhuzamosan a helyi felsőfokú oktatási intézmények is bővítették kínálati palettájukat, ami még így is jócskán elmarad a nagy egyetemektől, hiszen az addigi nagy súlyt betöltő, az ipart kiszolgáló képzésekre az igény megcsappant.

Összegzés

A történelem azt tanítja, hogy egy térség társadalmi szerkezete és gazdasági struktúrája kölcsönös hatással van egymásra. Így van ez a modern időkben is, fűszerezve az egyre erősebben globalizálódó világgal, mely az események lefutási idejét minden szinten jelentősen megrövidítette. Az oktatásnak mindezeket az igényeket kell kiszolgálnia, így mint egy harmadik pólus jelenik meg a társadalom és a gazdaság között. Az adatgyűjtés és az elemzések során az oktatás, a társadalom és a gazdaság kölcsönös függőségének természete bizonyítást nyert. Az egyetemi diplomák versenyképességének növelésére tett jogalkotói törekvés, a világot globálisan érintő gazdasági válság és a gazdaság működésének a mikroökonómia szintjén megnyilvánuló hozadékai hatással vannak a felsőoktatási rendszerre, mind az oktatás földrajzi eloszlásának, mind pedig a kínált oktatási témáknak a tekintetében, mellyel párhuzamosan az oktatás terméke, a tudással felhatalmazott ember hatást gyakorol a társadalomra és a gazdaságra.

Varga László

Pécsi Tudományegyetem BTK IDI Politikatudományi
doktori program

Az adatokból kiderül, hogy Közép-Dunántúl gazdasági szerkezete eltér az országban általánosan jellemzőtől. A régió a gazdasági teljesítmény majdnem 50%-ában az iparon függ, míg országos szinten a GDP kétharmadát a szolgáltatások adják. A kiemelkedő ipari teljesítményt a régió három megyéjéből kettő termeli, Komárom-Esztergom és Fejér megye. Ehhez igazodik a régió felsőfokú képzési palettája is, amiben az országos tendenciával szemben kiemelkedő szerepet kaptak a műszaki tudományok. Például a Dunaújvárosi Egyetemen a hallgatók több, mint 25%-a a mérnökképzésben vett részt a 2007/2008-as tanévben. A régió harmadik megyéjének, Veszprémnek az ipari teljesítménye kisebb ugyan a másik kettőjénél, de az erős vegyipari múlt a rendszerváltás után is komoly teljesítményt biztosít a megyének e téren, és az 1949-ben Vegyipari Egyetemenként alapított Pannon Egyetem előkelő harmadik helyet foglal el ma is hazánk vegyészképzésében. A szolgáltatási GDP hozzájárulásban amúgy is csekély szintet mutató régióban, az oktatásból mint szolgáltatásból realizált jövedelem feltűnően alacsony. A máshol népszerű tanárképzés sem kapott előkelő prioritást (KSH, 2009).

Irodalom

- Balázs Éva & Mártonfi György (2012). *Az oktatás gazdasági és társadalmi környezete*. <http://ofi.hu/2-az-oktatas-gazdasagi-es-tarsadalmi-kornyezte-balazs-eva-martonfi-gyorgy>, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.
- GVI (2015/2). Adatok a felsőoktatásról és a diplomások foglalkoztatásáról. *MKIK VGI Kutatási füzetek*, 2. http://gvi.hu/files/researches/402/gvi_kutatasi_fuzetek_2015_2_150330_pdf, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.
- HVG (2017). Tízezrével vesznek el a diplomák a nyelvvizsgák hiánya miatt. *HVG*, 08.05., http://hvg.hu/itthon/201731_diplomamentes_nyelvvizsga_nyelvoktatas_szint_alatt, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.
- KSH (2009). *Felsőoktatás a Közép-Dunántúlon*. KSH, július. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/veszpremfelsookt.pdf>, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.
- Magyar Közlöny* (2005/160). <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2005&szam=160>, utolsó letöltés: 2018. 01. 10.
- Polónyi István (2016). *Emberi erőforrásaink 21. száza*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Összefoglaló

A tanulmány a társadalom, a gazdaság és a felsőoktatás kapcsolatrendszerét vizsgálja a magyar felsőfokú oktatásban résztvevők létszáma alakulásának elemzésével egy adott időszakban, néhány éven át, illetve egy adott földrajzi területen, hosszabb időszíkon, felhasználva a statisztikai kimutatásokat a társadalomról és a gazdaságról. Részletesebb elemzés készült azzal kapcsolatban, hogy a fiatal diplomások számának alakulására milyen hatást gyakorolnak a jogi, a makro-és mikroökonómiai folyamatok. Bizonyítást nyer, hogy a társadalmi, a gazdasági és a felsőoktatási alrendszerek egymással szervesen összefüggő rendszert alkotnak, melyek kölcsönös függősége megnyilvánul a fiatalok oklevélszerzési számadataiban.